การตีความสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในศิลปะอิสลามผ่านกระบวนการสร้างสรรค์งานจิตรกรรม : กรณีศึกษาโดม มิมบัร และจันทร์เสี้ยว

Interpreting Cultural and Historical Symbols in Islamic Art through the Creative Process of Painting: A Case Study of the Dome, the Minbar, and the Crescent

นาวาวี อารวรรณ [1]

Received 9 February 2026
Revised 18 April 2026
Accepted 20 April 2026

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการตีความสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในศิลปะอิสลามผ่านกระบวนการสร้างสรรค์งานจิตรกรรม โดยมุ่งเน้นกรณีศึกษาโดม มิมบัร และจันทร์เสี้ยว ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมอิสลามตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ระเบียบวิธีวิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วยการศึกษาข้อมูลเอกสารทางประวัติศาสตร์ศิลปะ การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ และการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมเป็นกระบวนการแสวงหาองค์ความรู้

ผลการวิจัยพบว่า สัญลักษณ์ทั้งสามมีพัฒนาการของความหมายตามบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมในแต่ละยุคสมัย โดยโดมสะท้อนแนวคิดเชิงจักรวาลวิทยาและความศักดิ์สิทธิ์ มิมบัรสะท้อนบทบาทของผู้นำทางศาสนาและการถ่ายทอดคำสอนในบริบททางสังคม ส่วนจันทร์เสี้ยวสะท้อนอัตลักษณ์และความสัมพันธ์กับระบบเวลาตามปฏิทินจันทรคติของอิสลาม การนำสัญลักษณ์ดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมร่วมสมัยก่อให้เกิดการตีความใหม่ที่เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน และทำให้งานจิตรกรรมสามารถทำหน้าที่เป็นทั้งผลงานศิลปะและสื่อกลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปะอิสลามในมิติทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

คำสำคัญ : ศิลปะอิสลาม, สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม, ประวัติศาสตร์ศิลปะ, งานจิตรกรรม, การตีความ

[1] นักวิชาการอิสระ, ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก Faculty of Islamic Revealed Knowledge and Heritage and Human Sciences, International Islamic University Malaysia

Abstract

This research aims to study the interpretation of cultural and historical symbols in Islamic art through the creative process of painting, focusing on the case studies of the dome, minbar, and crescent—key elements that have appeared in Islamic architecture and art from the past to the present. The research methodology employed a qualitative approach combined with practice-based (creative) research, consisting of documentary study of historical art sources, symbolic analysis, and the creation of paintings as a process of knowledge inquiry.

The findings show that the three symbols have developed meanings according to the historical and cultural contexts of Muslim societies in each era. The dome reflects cosmological concepts and sanctity; the minbar reflects the role of religious leaders and the transmission of teachings within social contexts; and the crescent reflects identity and its relation to timekeeping systems based on the Islamic lunar calendar. Integrating these symbols into contemporary painting processes produces new interpretations that connect past and present, enabling paintings to function both as artworks and as media for transmitting knowledge of Islamic art in historical and cultural dimensions.

Keywords : Islamic art, Cultural symbols, Art history, Painting, Interpretation.

บทนำ

ศิลปะอิสลามเป็นหนึ่งในระบบการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่มีรากฐานจากหลักศาสนาอิสลามและประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ของสังคมมุสลิมตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 เป็นต้นมา ภายหลังการกำเนิดของศาสนาอิสลามในคาบสมุทรอาหรับ อารยธรรมอิสลามได้ขยายตัวออกไปสู่ดินแดนต่าง ๆ ทั้งในตะวันออกกลาง แอฟริกาเหนือ เอเชียกลาง เอเชียใต้ และยุโรปตอนใต้ กระบวนการขยายตัวดังกล่าวมิได้ก่อให้เกิดเพียงการเปลี่ยนแปลงทางศาสนาเท่านั้น หากแต่ยังนำไปสู่การผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างอารยธรรมอาหรับกับอารยธรรมดั้งเดิม เช่น ไบแซนไทน์ เปอร์เซีย และโรมัน (Blair & Bloom, 2003)

ภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์นี้ ศิลปะอิสลามได้พัฒนาขึ้นในลักษณะเฉพาะตัว โดยมีลักษณะเด่นคือการหลีกเลี่ยงการสร้างภาพมนุษย์ในเชิงรูปเคารพ (iconic representation) และหันไปเน้นการใช้รูปทรงเรขาคณิต ลวดลายพรรณพฤกษา และอักษรอาหรับเป็นองค์ประกอบหลักในการสื่อความหมาย (Burckhardt, 1976) รูปแบบทางศิลปะดังกล่าวมิได้เป็นเพียงความงามทางสุนทรียะ หากแต่เป็นภาษาทางสัญลักษณ์ที่สะท้อนโลกทัศน์ทางศาสนา แนวคิดเรื่องเอกภาพของ

พระผู้เป็นเจ้า (tawhid) และโครงสร้างจักรวาลวิทยาในความเชื่อของอิสลาม (Nasr, 1987)

สัญลักษณ์ในศิลปะอิสลามจึงมิได้เป็นเพียงองค์ประกอบทางรูปทรง หากแต่เป็นผลผลิตของกระบวนการทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม สัญลักษณ์แต่ละประเภทมีความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและบริบททางสังคม ตัวอย่างเช่น “โดม” ซึ่งมีรากฐานจากสถาปัตยกรรมโรมันและไบแซนไทน์ได้รับการนำมาปรับใช้ในสถาปัตยกรรมมัสยิดตั้งแต่ยุคอุมัยยะฮ์ (Umayyah) เป็นต้นมา และถูกตีความใหม่ให้เป็นสัญลักษณ์ของสวรรค์และจักรวาล (Grabar, 1987) “มิมบัร” ซึ่งเป็นธรรมาสน์สำหรับการกล่าวคุตบะฮ์หรือธรรมเทศนา (khutbah) กลายเป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ของการสั่งสอนศาสนาและการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมและการเมืองในสังคมอิสลามยุคต้น (Waines, 2003) ขณะที่ “จันทร์เสี้ยว” แม้จะมิใช่สัญลักษณ์ในยุคต้นของอิสลาม แต่กลับได้รับความหมายทางอัตลักษณ์อย่างชัดเจนในยุคจักรวรรดิออตโตมัน และต่อมาถูกใช้เป็นสัญลักษณ์แทนโลกมุสลิมในบริบทสมัยใหม่ (Schimmel, 1992)

แม้ว่าการศึกษาศิลปะอิสลามในเชิงประวัติศาสตร์ศิลป์จะมีอยู่อย่างกว้างขวาง แต่งานวิจัยจำนวนมากยังคงเน้นการวิเคราะห์เชิงรูปแบบ (formal analysis) หรือการอธิบายความหมายเชิงศาสนาเป็นหลัก ในขณะที่การนำสัญลักษณ์ทางศิลปะอิสลามมาสร้างสรรค์ใหม่ในรูปแบบศิลปะร่วมสมัย โดยเชื่อมโยงกับบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ยังมีอยู่อย่างจำกัด งานวิจัยนี้จึงเสนอแนวทางการใช้ “กระบวนการสร้างสรรค์งานจิตรกรรม” เป็นเครื่องมือในการตีความ (interpretation) และถ่ายทอดความหมายเชิงประวัติศาสตร์ของศิลปะอิสลาม

การเลือกศึกษาสัญลักษณ์โดม มิมบัร และจันทร์เสี้ยว มีเหตุผลเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม กล่าวคือ สัญลักษณ์ทั้งสามเชื่อมโยงกับโครงสร้างของศาสนา (มัสยิดและพิธีกรรม) ระบบเวลา (ปฏิทินจันทรคติ) และอัตลักษณ์ของอารยธรรมอิสลามในระดับสากล การตีความสัญลักษณ์เหล่านี้ผ่านงานจิตรกรรมจึงมิได้เป็นเพียงการสร้างภาพเชิงสุนทรียะเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการแสวงหาความหมายใหม่ที่เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และความหมายเชิงวัฒนธรรมของสัญลักษณ์โดม มิมบัร และจันทร์เสี้ยวในศิลปะอิสลาม
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของสัญลักษณ์ดังกล่าวในฐานะตัวแทนความทรงจำทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของสังคมมุสลิม
3. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมที่นำสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของศิลปะอิสลามมาตีความใหม่ในบริบทศิลปะร่วมสมัย
4. เพื่อเสนอแนวทางการใช้การสร้างสรรค์ทางศิลปะเป็นเครื่องมือในการศึกษาศิลปะอิสลามเชิงประวัติศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยผสมผสานการวิจัยเชิงเอกสาร (documentary research) กับการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ทางศิลปะ (practice-based research) ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสามารถทำหน้าที่เป็นกระบวนการผลิตองค์ความรู้ได้

1. การศึกษาข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยศึกษาตำราประวัติศาสตร์ศิลปะอิสลาม ปรัชญาศิลปะอิสลาม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ เช่น งานของ Grabar (1987), Blair และ Bloom (2003), Burckhardt (1976) และ Nasr (1987) เพื่อสร้างกรอบแนวคิดทางประวัติศาสตร์และสัญวิทยา

2. การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์และทัศนศิลป์

นำแนวคิดสัญศาสตร์ (semiotics) และการวิเคราะห์ทัศนธาตุ (visual analysis) มาศึกษารูปทรง และองค์ประกอบของสัญลักษณ์โดม มิมบัร และจันทร์เสี้ยว ทั้งในสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรมจากยุคต่าง ๆ เช่น โดมแห่งศิลา (Dome of the Rock) มัสยิดอุมัยยะฮ์ และมัสยิดในยุคออตโตมัน

3. กระบวนการสร้างสรรค์งานจิตรกรรม

ผู้วิจัยวิเคราะห์ผลงานจิตรกรรมจำนวน 3–5 ชิ้น โดยมีขั้นตอน ได้แก่

3.1 การศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์

3.2 การสังเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์

3.3 การสะท้อนผลการสร้างสรรค์ (reflection)

4. การวิเคราะห์เชิงตีความ

ผลงานจิตรกรรมที่สร้างขึ้นถูกนำมาวิเคราะห์ในฐานะ “ข้อมูลวิจัย” โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรง และความหมายเชิงประวัติศาสตร์

ลำดับกระบวนการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งลำดับกระบวนการวิจัยออกเป็น 3 เฟส ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1: การเตรียมการและการเก็บข้อมูล

- ระบุวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิด
- รวบรวมเอกสารต้นฉบับ ภาพอ้างอิง งานวิจัยเชิงทฤษฎี (Grabar, Blair & Bloom, Nasr ฯลฯ) และกรณีศึกษา (Dome of the Rock, มิมบัร มัสยิดออตโตมัน ฯลฯ)
- เก็บข้อมูลภาพถ่าย และบันทึกปฏิสัมพันธ์ในภาพนั้นในมิติต่างๆ

ขั้นตอนที่ 2: การวิเคราะห์เอกสารและภาพเชิงทัศนศิลป์

- ทำการวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ (semiotic analysis) และ visual analysis ของตัวอย่างสถาปัตยกรรมและงานศิลป์

- สังเคราะห์พัฒนาการความหมายตามบริบทประวัติศาสตร์และเชิงสัญลักษณ์ เช่น วัฒนธรรม การเมือง อัตลักษณ์ จักรวาล ศรัทธา อำนาจ การชี้นำ อัตลักษณ์ ชาติและการสร้างสรรค์จิตรกรรม

ขั้นตอนที่ 3: การวิเคราะห์ผลงานเป็นข้อมูลวิจัย

- ใช้กรอบสัญวิทยา ภาพพจน์ และทฤษฎีอำนาจเพื่อตีความผลงานแต่ละชิ้นในมิติความหมายและรูปแบบ

- เปรียบเทียบผลลัพธ์การตีความกับข้อมูลประวัติศาสตร์และการวิเคราะห์เอกสาร

ผลการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลเอกสารทางประวัติศาสตร์ศิลปะ การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ และวิเคราะห์ความสร้างสรรค์ของผลงานจิตรกรรม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เชิงพัฒนาการของสัญลักษณ์โดม มิมบัร และจันทร์เสี้ยวกับบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของโลกมุสลิมดังนี้

ภาพที่ 1 : โดมแห่งศิลา (Dome of the Rock)
ที่มา : Wikimedia Commons (public domain). URL: https://commons.wikimedia.org/
Alaqsor (สืบค้นข้อมูลเมื่อวันจันทร์ ที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2569)

บรรยายภาพ

โดมแห่งศิลา (Dome of the Rock) ที่กรุงเยรูซาเล็ม โดมทองทรงครึ่งวงกลมและลวดลายกระเบื้องโมเสกสะท้อนการผสมผสานระหว่างศาสนา ศิลปะ และอำนาจทางการเมืองในสถาปัตยกรรมอิสลามยุคต้น สื่อถึงแนวคิดจักรวาลวิทยาและความศักดิ์สิทธิ์ของสถานที่

โดมในสถาปัตยกรรมอิสลามไม่เพียงเป็นองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ตอบโจทย์เชิงวิศวกรรมและสุนทรียภาพเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์เชิงความหมายที่สะท้อนมโนทัศน์จักรวาล ศรัทธา และอำนาจทางการเมืองในบริบทต่าง ๆ ของโลกมุสลิม การขยายความดังต่อไปนี้พยายามลงลึกในมิติทางประวัติศาสตร์ สัญลักษณ์เชิงศาสนา เทคนิคการสร้าง และการอ่านความหมายเชิง

สังคมการเมืองของโดมตั้งแต่ยุคอิสลามยุคต้นจนถึงยุคอับบาซียะห์และออตโตมัน ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ดังมิติต่อไปนี้

1. มิติจักรวาลวิทยาและความศักดิ์สิทธิ์

ในบริบทของอิสลามยุคต้น โดมถูกออกแบบและวางตำแหน่งในบริบทสถาปัตยกรรมที่เชื่อมต่อกับแนวคิดจักรวาลวิทยา รูปทรงครึ่งทรงกลมหรือทรงกลมของโดมสื่อถึงท้องฟ้าและองค์ประกอบสากลที่อยู่เหนือโลกมนุษย์ สถาปัตยกรรมเช่น Dome of the Rock ดั่งเช่นในภาพที่ 1 ถูกวางในตำแหน่งเชิงพิธีกรรมและเชิงสัญลักษณ์ ทำหน้าที่เป็นจุดศูนย์กลางที่ชวนให้ผู้มาเยือนนึกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และจักรวาล การใช้พื้นผิวภายในที่ประดับด้วยโมเสก ลวดลายเรขาคณิต และอักษรคัมภีร์ช่วยเสริมความรู้สึกถึงความไม่สิ้นสุดและระเบียบของจักรวาล ซึ่งสอดคล้องกับมุมมองของนักประวัติศาสตร์ศิลปะว่าโดมเป็น “ตัวแทนของความเป็นระเบียบในจักรวาล” (Grabar, 1987) การจัดวางพื้นที่ภายในภายใต้โดมยังชวนให้เกิดประสบการณ์เชิงจิตวิญญาณที่เน้นความเป็นหนึ่งเดียวและการตั้งจิตต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์

2. มิติสุนทรียะและเทคนิคสถาปัตยกรรม

ในด้านสุนทรียะ โดมถูกพัฒนาให้มีความหลากหลายทั้งรูปทรง ขนาด และการตกแต่ง การก่อสร้างโดมต้องอาศัยความรู้ทางคณิตศาสตร์และวิศวกรรม เช่น การคำนวณแรงกระจาย การออกแบบซุ้มโค้ง และการใช้ทรงกลมซ้อนทรงกลมเพื่อสร้างช่องว่างภายในที่กว้าง การพัฒนาทางเทคนิคในยุคต่อมา เช่น ยุคอับบาซียะห์และออตโตมัน ทำให้สามารถสร้างโดมที่ใหญ่ขึ้นและซับซ้อนขึ้นได้ ตัวอย่างเช่น ออตโตมันพัฒนาระบบซุ้มรองรับ (pendentives) และระบบยอดโดมซ้อนที่ทำให้สามารถขยายช่องว่างภายในได้โดยไม่สูญเสียความมั่นคงทางโครงสร้าง เทคนิคเหล่านี้ไม่เพียงแต่แสดงถึงความก้าวหน้าทางวิศวกรรม แต่ยังเป็นสื่อแสดงถึงขีดความสามารถทางทรัพยากรและการบริหารของรัฐผู้สร้าง (Hillenbrand, 1994).

3. โดมกับการแสดงอำนาจทางการเมือง

การเลือกสร้างโดมขนาดใหญ่และตกแต่งอย่างวิจิตรบนอาคารสาธารณะหรือศาสนสถาน เช่น มัสยิดหลวงและพระราชวัง มีความหมายเชิงการเมืองอย่างชัดเจน รัฐมักใช้สถาปัตยกรรมเพื่อแสดงฐานะ ความมั่งคั่ง และอุดมการณ์ของตนเอง การสร้างโดมขนาดใหญ่เหนือมัสยิดหรืออาคารสาธารณะจึงเป็นวิธีหนึ่งในการสื่อสารถึงอำนาจและความชอบธรรมของผู้ปกครอง ในยุคอับบาซิด การก่อสร้างสถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ที่มีโดมเป็นเอกลักษณ์สะท้อนถึงการรวมอำนาจและศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของรัฐ ตรงกันข้าม ในสมัยออตโตมัน การใช้โดมขนาดใหญ่เหนือมัสยิดหลวงกลายเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจจักรวรรดิที่เชื่อมโยงศรัทธาเข้ากับความยิ่งใหญ่ของรัฐ นอกจากนี้ยังมีการทำงานร่วมกับองค์ประกอบสัญลักษณ์อื่น ๆ กล่าวคือ โดมไม่ได้ถูกประดับอย่างโดดเดี่ยว แต่สัมพันธ์กับองค์ประกอบสถาปัตยกรรมอื่น เช่น จันทร์เสี้ยว มินาเร็ต โถงหลัก และลวดลายตกแต่ง ภาพรวมขององค์ประกอบเหล่านี้สร้างความหมายเชิงบริบทที่ซับซ้อน เช่น โดมที่ตั้งอยู่กลางอาคารอาจเน้นบทบาทพิธีกรรม ในขณะที่โดมที่ประกอบกับลวดลายอาหรับสคริปต์และเรขาคณิตเพิ่มมิติ

ทางศาสนา การจัดวางโดมในพื้นที่สาธารณะยังสามารถทำหน้าที่เป็นจุดนำสายตาและจุดรวมสังคม ทำให้โดมกลายเป็นสัญลักษณ์ที่ชวนให้จดจำและสร้างอัตลักษณ์ของเมืองหรืออาณาจักร (Ruggles, 2011)

4. การตีความใหม่ในยุคร่วมสมัย

ในยุคปัจจุบัน โดมยังคงถูกอ่านและตีความในหลายชั้น หลายงานศิลปะร่วมสมัยและสถาปัตยกรรมใช้รูปทรงโดมเพื่อสื่อสารถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรม หรือเป็นสื่อวิพากษ์สังคมการเมือง ทั้งนี้การตีความของผู้ชมร่วมสมัยอาจมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับความรู้ทางประวัติศาสตร์และบริบททางวัฒนธรรม การศึกษาทางศิลปะและการออกแบบจึงมักชี้ให้เห็นว่าโดมมีศักยภาพในการเชื่อมต่ออดีตกับปัจจุบัน และยังเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถปรับเปลี่ยนความหมายได้ตามเจตนาและสภาพแวดล้อม

5. กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม

5.1 การศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์

เป็นสิ่งที่ได้รับแรงบันดาลใจจากโดมในสถาปัตยกรรมอิสลาม เริ่มด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์และสัญลักษณ์ของโดมอย่างละเอียด ผู้สร้างงานรวบรวมภาพอ้างอิง เช่น Dome of the Rock รายละเอียดโมเสก ลวดลายเรขาคณิต และองค์ประกอบร่วม เช่น มินาเร็ตและจันทร์เสี้ยว เพื่อทำความเข้าใจความหมายจักรวาลวิทยา ความศักดิ์สิทธิ์ และบทบาทเชิงการเมืองที่โดมสื่อ การศึกษาข้อมูลมุ่งรวบรวมแหล่งต้นฉบับและงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับโดม เช่น กรณี Dome of the Rock รวมถึงเอกสารเชิงสถาปัตยกรรมและบันทึกประวัติศาสตร์จากยุคอิสลามยุคต้นถึงออตโตมัน วิเคราะห์ลำดับพัฒนาการทางรูปแบบ เทคนิคการก่อสร้าง และบริบทการเมืองที่เอื้อให้เกิดการใช้โดมเป็นสัญลักษณ์ กระบวนการนี้รวมการตรวจสอบภาพถ่าย แผนผัง แหล่งวรรณกรรมวิชาการ และการเปรียบเทียบกรณีศึกษาหลายภูมิภาคเพื่อสร้างฐานข้อมูลเชิงประวัติและกรอบอ้างอิงในการตีความ (Grabar, 1987; Hillenbrand, 1994).

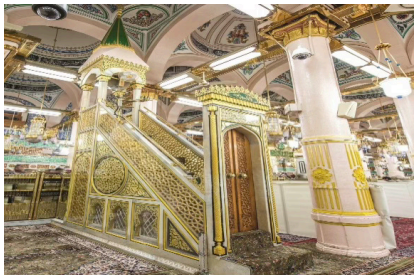
5.2 การสังเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์

ผู้วางคอมโพสิชันกำหนดจุดศูนย์กลาง (focal point) ให้โดมทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ของความเป็นระเบียบและความเป็นหนึ่งเดียวของจักรวาล ออกแบบการจัดวางองค์ประกอบรองโดยใช้รูปทรงซ้ำลายประสาน และสัดส่วนซุ้มโค้งเพื่อสะท้อนหลักเรขาคณิตและความสมดุลของสถาปัตยกรรมอิสลามทางเทคนิค นอกจากนี้ ผู้วางคอมโพสิชันยังคำนึงถึงจังหวะภาพ (rhythm) และการส่งผ่านสายตาโดยใช้การทับซ้อนและการกระจายแสงเงาเพื่อเน้นมิติเชิงลึกของโดม การแทรกลายอาหรับสคริปต์อย่างเป็นจังหวะทำหน้าที่เป็นชั้นความหมายเชิงเสียงและความรู้ แหล่งแสงที่ตกกระทบผิวโดมถูกออกแบบให้ชี้นำการอ่านเชิงสัญลักษณ์ ขณะที่การเลือกพาเลตสีที่เน้นทองและสีน้ำเงินเชื่อมโยงความศักดิ์สิทธิ์กับความเป็นสากลของจักรวาล เสริมให้การจัดวางภาพมีทั้งความสมดุลและความหมายหลายชั้น

5.3 การสะท้อนผลการสร้างสรรค์

ผู้สร้างเลือกสื่อและพื้นผิวที่สื่อความหมาย เช่น สีทองและแผ่นฟอยล์ เพื่อสะท้อนถึงความศักดิ์สิทธิ์และอำนาจ โมเสกหรือการใช้แปรงละเอียดในพื้นที่ภายในโดมสื่อถึงความไม่สิ้นสุดของลวดลาย ในส่วนของกระบวนการลงสี ใช้ชั้นสี (layering) เพื่อสร้างความลึกและเงา ภายในโดมอาจเพิ่มลวดลายอาหรับสคริปต์แบบตัดตอนเพื่อนำเสนอชั้นความหมายเชิงศาสนาและประวัติศาสตร์ การทดลองวัสดุและเทคนิค เช่น การผสมวัสดุเนื้อหยาบกับผิวมันวาว ทำให้เกิดการตัดกันระหว่างความเป็นสถาบันและความเป็นมนุษย์ ในเชิงแนวคิด ผู้สร้างงานใส่เจตนาทางการเมืองหรือการวิพากษ์สังคมผ่านการจัดวางองค์ประกอบ เช่น ขนาดของโดมที่โอ่อ่ากับองค์ประกอบรอบข้างที่เล็กลง สุดท้ายกระบวนการประเมินและปรับแก้โดยรับข้อเสนอแนะจากผู้ชมและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ผลงานสามารถสะท้อนและเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันและเปิดพื้นที่สำหรับการตีความใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและลึกซึ้ง (Ruggles, 2011; Grabar, 1987)

ดังนั้นโดมในสถาปัตยกรรมอิสลามเป็นปรากฏการณ์ที่มีมิติลึกซึ้งทั้งเชิงสัญลักษณ์และเชิงปฏิบัติการ มันสะท้อนความเชื่อเรื่องจักรวาลและความศักดิ์สิทธิ์ ตั้งแต่ยุคต้นจนถึงยุคอับบาซียะห์และออตโตมัน โดมถูกใช้อย่างเป็นกลยุทธ์ทางสุนทรียะและการเมือง เพื่อแสดงอำนาจและสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนและรัฐ การเปลี่ยนแปลงทางรูปแบบและเทคนิคการก่อสร้างบ่งชี้ถึงการพัฒนาเชิงเทคโนโลยีและอุดมการณ์ ขณะเดียวกัน การอ่านความหมายของโดมในยุคร่วมสมัยยังเปิดพื้นที่สำหรับการตีความใหม่ ๆ ที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ ศรัทธา และการเมืองเข้าด้วยกัน การวิเคราะห์โดมในมิติเหล่านี้ช่วยให้เราเข้าใจได้ว่าเหตุใดรูปทรงสถาปัตยกรรมหนึ่งจึงสามารถทำหน้าที่ได้ทั้งในเชิงสุนทรียะ พิธีกรรม และการเมือง เป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับจักรวาล และระหว่างประชาชนกับรัฐ ซึ่งความหมายเหล่านี้ยังคงมีชีวิตและสามารถปรับตัวได้ตามบริบทของยุคสมัยต่อไป

ภาพที่ 2 : Minbar Masjid Annabawi

ที่มา : Minbar Masjid Annabawi, [นครมะดีนะห์/ประเทศซาอุดิอาระเบีย]
(สืบค้นข้อมูลเมื่อวันอังคาร ที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2569)

บรรยายภาพ

มิมบัรภายในมัสยิดอันนะบะวีย์ ประเทศซาอุดิอาระเบีย แสดงรายละเอียดลวดลายเรขาคณิตและลายปูนปั้นประดับทองซึ่งเน้นบทบาทเชิงสัญลักษณ์ของมิมบัรในฐานะพื้นที่ประกาศคำสอนและการชี้นำทางศีลธรรมของผู้นำศาสนา

มิมบัร (minbar) ไม่เพียงเป็นแท่นบรรยายสูงที่ใช้โดยผู้แสดงธรรมในมัสยิด แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเมืองที่สะท้อนบทบาทของการสื่อสารศาสนาในชุมชนมุสลิม สิ่งที่ผู้วิจัยวิเคราะห์ต่อไปนี้เป็นมิติทางประวัติศาสตร์ รูปแบบสถาปัตยกรรม บทบาทเชิงพิธีกรรม ความสัมพันธ์กับอำนาจทางการเมือง และการตีความร่วมสมัย (ธารินี, 2547)

1. รากฐานเชิงประวัติศาสตร์และบทบาทพิธีกรรม

มิมบัรมีต้นกำเนิดจากการปฏิบัติทางพิธีกรรมของชุมชนมุสลิมยุคแรก ซึ่งการเทศนาในวันศุกร์ (khutbah) ถือเป็นกิจกรรมสำคัญในการรวมชุมชนและสื่อสารคำสอนศาสนา ในบริบทนี้ มิมบัรถูกออกแบบมาเพื่อยกระดับบุคคลผู้กล่าวคำเทศนาให้โดดเด่นทางทัศนศาสตร์และเสียง เพื่อให้ผู้ฟังมองเห็นและฟังได้ชัดเจน ซึ่งส่งเสริมสถานะของบทบาทผู้นำศาสนาและความชัดเจนของข้อความที่สื่อความสูงและตำแหน่งของมิมบัรจึงทำหน้าที่ทางปฏิบัติและสัญลักษณ์พร้อมกัน (Waines, 2003; Bloom & Blair, 2009)

2. มิติเชิงสัญลักษณ์ของการสั่งสอนและการชี้นำ

ในแง่สัญลักษณ์ มิมบัรถูกอ่านว่าเป็น “เวทีแห่งการชี้นำ” ที่ทำหน้าที่ส่งผ่านคำสอนศีลธรรม กฎข้อปฏิบัติ และความหมายทางศาสนาไปสู่ชุมชน การขึ้นสู่มิมบัรเพื่อเทศนาจึงเป็นพิธีกรรมที่ยืนยันความชอบธรรมของการพูด และทำให้ผู้พูดมีสถานะเป็นตัวแทนของคำสอนศาสนา ภาพลักษณ์ของมิมบัรถูกเชื่อมโยงกับความน่าเชื่อถือ ความรู้ และความรับผิดชอบทางศีลธรรมของผู้นำ (Grabar, 1987)

3. มิมบัรและการเมืองเชิงสัญลักษณ์

เมื่อรัฐและศาสนามีความสัมพันธ์ใกล้ชิด มิมบัรกลายเป็นเวทีที่สำคัญสำหรับการประกาศนโยบายของผู้ปกครองและการสร้างความชอบธรรมทางการปกครอง ผู้นำศาสนาหรือผู้ที่มีอำนาจในการเทศนาสามารถใช้มิมบัรเป็นช่องทางประกาศคำสั่ง ค่านิยม หรืออุดมการณ์ที่สนับสนุนตำแหน่งของรัฐ ตัวอย่างในประวัติศาสตร์ เช่น การอ่าน khutbah ในนามของผู้ปกครอง ทำให้การกล่าวคำสรรเสริญและการอ้างพระนามของผู้นำกลายเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมทางศาสนาที่ยืนยันสถานะทางการเมือง การใช้มิมบัรในเชิงนี้ทำให้พื้นที่ศาสนากลายเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารและควบคุมนโยบายสาธารณะ (Ruggles, 2011)

4. รูปแบบและสัญลักษณ์ตกแต่ง

ลักษณะทางกายภาพของมิมบัร จากมิมบัรไม้แกะสลักละเอียดในมัสยิดยุคกลางไปจนถึงมิมบัรประดับทองหรือหินอ่อนในมัสยิดหลวง สะท้อนทั้งสถานะของชุมชนและการแสดงออกของอุดมการณ์ทางศิลปะ การใช้ลวดลายเรขาคณิต อาหรับสคริปต์ และลายพืชพรรณบนมิมบัรไม่ได้เป็นเพียงการประดับ แต่ยังเป็นการสื่อความหมายเชิงศาสนา เช่น การอ้างอิงถึงบทพระคัมภีร์หรือคติความเชื่อ รูปแบบการตกแต่งยังช่วยยืนยันความเป็นทางการของขั้นตอนการเทศนาและความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่พูด (Hillenbrand, 1994)

5. มิมบัรในบริบทท้องถิ่นและเชิงภูมิศาสตร์

การตีความและรูปแบบของมิมบัรมีความแตกต่างกันตามบริบทภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ในบางพื้นที่มิมบัรถูกออกแบบอย่างเรียบง่ายเพื่อการใช้งานเชิงชุมชน ในขณะที่ในศูนย์กลางอาณาจักรหรือเมืองหลวง มิมบัรถูกเน้นให้โดดเด่นเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจและความมั่งคั่ง ความแตกต่างเชิงภูมิศาสตร์นี้สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของประสบการณ์ศาสนาและการเมืองในโลกมุสลิม ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบในเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง หรือแอฟริกาเหนือ (Goodwin, 1971)

6. มิมบัรในยุคร่วมสมัยและการตีความใหม่

ในยุคปัจจุบัน มิมบัรถูกตีความใหม่ทั้งในเชิงศิลปะและสังคมศาสตร์ ศิลปินและนักออกแบบบางคนใช้รูปทรงและสัญลักษณ์ของมิมบัรเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างผลงานที่วิพากษ์หรือสะท้อนบทบาทของศาสนาในสังคมร่วมสมัย ในขณะเดียวกัน นักวิจัยทางศาสนาและสังคมศาสตร์ใช้มิมบัรเป็นกรณีศึกษาของการสื่อสารศาสนาในสาธารณะ เช่น การวิเคราะห์เนื้อหา khutbah เพื่อศึกษานโยบายสังคม ค่านิยม หรือการตอบสนองต่อเหตุการณ์ทางการเมืองและสังคม (ฮูดียา, 2561)

7. กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม

7.1 การศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์

การศึกษามุ่งรวบรวมแหล่งข้อมูลทั้งต้นฉบับและงานวิชาการที่เกี่ยวกับมิมบัรในบริบทประวัติศาสตร์ ได้แก่ บันทึกพิธีกรรม khutbah รูปแบบมิมบัรในมัสยิดยุคกลางและมัสยิดสำคัญ เช่น มัสยิดอันนะบะวีย์ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบตามภูมิภาค นักวิจัยตรวจสอบหลักฐานภาพถ่าย แผนผัง วรรณกรรมสถาปัตยกรรม และงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ เพื่อระบุลำดับพัฒนาการ เทคนิคการก่อสร้าง วัสดุ และการประดับที่สะท้อนสถานะทางสังคม การเมืองของผู้สถาปนา (Waines, 2003).

7.2 การสังเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์

การสังเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์กับการวิเคราะห์สัญลักษณ์ โดยนำทฤษฎีสัญวิทยาและการอ่านภาพมาวิเคราะห์มิมบัรในมิติการสื่อสาร การชี้นำ และอำนาจ สังเคราะห์ความหมายเดน็อตและคอนโนเตชันขององค์ประกอบเช่น ขั้นบันได ซุ้มโค้ง ลวดลายเรขาคณิต และอักษรอาหรับ เพื่อชี้ให้เห็นบทบาทของมิมบัรทั้งในฐานะพื้นที่พิธีกรรมและเวทีแห่งอำนาจ นอกจากนี้ยังนำไปสู่กรอบความหมายที่สามารถตีความใหม่ในบริบทร่วมสมัย ประกอบไปด้วยรูปทรง โครงสร้าง ตำแหน่ง และลวดลายเรขาคณิต รวมถึงบทบาทพิธีกรรมของมิมบัรในมัสยิด เช่น การประกาศ khutbah และความสัมพันธ์กับอำนาจทางการเมือง ผู้สร้างงานร่างแนวคิดหลักโดยกำหนดธีมเชิงสัญลักษณ์ เช่น อำนาจ การชี้นำ ความศรัทธา หรือการสื่อสารสาธารณะ จากนั้นพัฒนาโครงร่างคอมโพสิชันให้มิมบัรเป็นจุดโฟกัส ใช้องค์ประกอบการจัดวางเชิงสถาปัตยกรรม เช่น เส้นแนวตั้งของขั้นบันได ซุ้มโค้ง และสัดส่วนเพื่อเน้นสถานะของผู้พูด ในการเลือกสื่อและเทคนิคคำนึงถึงวัสดุที่สะท้อนคุณค่าทางศาสนาและอำนาจ เช่น สีทอง ฟอยล์ หรือผสมวัสดุเนื้อหยาบกับเงาเรียบ เพื่อสร้างความขัดแย้งเชิงความหมาย (Grabar, 1987; Hillenbrand, 1994).

7.3 การสะท้อนผลงานสร้างสรรค์

การสะท้อนเป็นการนำผลสังเคราะห์ไปทดสอบผ่านการสร้างสรรค์จิตรกรรม โดยบันทึกกระบวนการตั้งแต่คอนเซ็ปต์ สเก็ตช์ การเลือกวัสดุ และเทคนิค เพื่อประเมินว่าการตีความสัญลักษณ์ถูกถ่ายทอดอย่างชัดเจนและมีชั้นความหมาย การตกแต่งลายประดับใช้รูปแบบเรขาคณิต อาหรับสคริปต์หรือลายพืชพรรณเป็นชั้นความหมายเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งอาจนำข้อความหรือบางตอนของคัมภีร์มาประกอบในเชิงตัดตอนเชิงศิลป์ ส่วนเทคนิคการวาดเน้นการซ้อนชั้นสี (layering) เพื่อให้เกิดมิติของแสงเงาและความลึก การใช้พู่กันละเอียดกับการลงเท็กซ์เจอร์ช่วยสื่อความเปราะบางของมนุษย์เทียบกับความมั่นคงของสถาบัน ระหว่างการสร้างสรรค์มีขั้นตอนทดลองสเก็ตช์และวัสดุ ปรับคอมโพสิชันตามการตอบรับของที่ปรึกษาหรือกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสะท้อนความหมายชัดเจนและหลากหลาย สุดท้ายผู้สร้างทบทวนเชิงแนวคิด เปิดพื้นที่ให้ผู้ชมตีความ โดยตั้งใจให้ผลงานสะท้อนและเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ ศรัทธา และการเมืองในบริบทร่วมสมัยอย่างสมดุลและมีชั้นความหมายหลายระดับ (Waines, 2003; Ruggles, 2011).

ดังนั้นมิมบัรจึงเป็นมากกว่าสิ่งก่อสร้างทางกายภาพ มันเป็นสัญลักษณ์การสื่อสารศาสนา เครื่องมือของอำนาจ และพื้นที่สาธารณะที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา ชุมชน และรัฐ พัฒนาการของมิมบัรจากความเรียบง่ายทางรูปแบบสู่การประดับตกแต่งวิจิตรและการใช้ในเชิงการเมืองชี้ให้เห็นถึงบทบาทที่เปลี่ยนไปตามบริบทสังคม การศึกษาเกี่ยวกับมิมบัรในมิติเหล่านี้ไม่เพียงช่วยให้เข้าใจอดีต แต่ยังเปิดแนวทางในการวิเคราะห์บทบาทของศาสนาในสังคมร่วมสมัย และชี้ให้เห็นความสำคัญของการพิจารณาบริบทท้องถิ่น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และพลวัตทางการเมืองเมื่อเราตีความพื้นที่ทางศาสนาเช่นมิมบัร (Waines, 2003)

ภาพที่ 3 : ยอดมินาเร็ต/ยอดโดมของมัสยิดลักษณะที่เป็นจันทร์เสี้ยว
ที่มา : iStock by Getty Images https://www.istockphoto.com/photo/680058764
(สืบค้นข้อมูลเมื่อวันพุธ ที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2569)

บรรยายภาพ

ยอดมินาเร็ต/ยอดโดมของมัสยิดลักษณะที่เป็นจันทร์เสี้ยว ประดับทับหลังรูปพระจันทร์เสี้ยวและดาว สัญลักษณ์ที่มักปรากฏบนยอดสถาปัตยกรรมอิสลาม แสดงถึงอัตลักษณ์ทางศาสนาและบทบาทเชิงสัญลักษณ์ขององค์ประกอบเหนือหลังคา

จันทร์เสี้ยวในบริบทศิลปะและสัญลักษณ์ของโลกมุสลิมมีพัฒนาการความหมายที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงตามบริบททางประวัติศาสตร์ การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งผู้วิจัยสามารถพิจารณาต้นกำเนิด แนวทางการนำไปใช้ในยุคออตโตมัน การกลายเป็นสัญลักษณ์ของชาตินิยมและอำนาจรัฐ รวมทั้งการตีความใหม่ในยุคร่วมสมัย

1. รากฐานก่อนการเป็นสัญลักษณ์อิสลามเชิงประวัติศาสตร์

แม้ว่าจันทร์เสี้ยวจะไม่ใช่สัญลักษณ์เริ่มแรกของอิสลาม แต่รูปแบบของพระจันทร์และดวงดาวมีความหมายทางวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยก่อนอิสลามในบริเวณตะวันออกกลางและเมดิเตอร์เรเนียน ทั้งในศาสนาและคติความเชื่อพื้นบ้าน ดวงจันทร์เป็นสัญลักษณ์ของเวลา วัฏจักร และการเก็บเกี่ยว การเชื่อมโยงระหว่างดวงจันทร์กับปฏิทินจันทรคติทำให้สัญลักษณ์นี้มีความเกี่ยวพันกับการจัดการเวลาและกิจกรรมทางสังคมอยู่แล้วเมื่อนำเข้าสู่บริบทอิสลาม จึงมีความเป็นไปได้ที่ความหมายบางส่วนจะถูกยืมและเปลี่ยนรูปแบบตามบริบทใหม่

2. การปรากฏและการยอมรับในยุคออตโตมัน (Grabar, 1987).

การใช้จันทร์เสี้ยวเป็นสัญลักษณ์ที่มีความชัดเจนขึ้นเริ่มปรากฏในสมัยไบแซนไทน์และย้ายมาเป็นสัญลักษณ์ของคอนสแตนติโนเปิล เมื่อออตโตมันยึดเมืองนี้ การนำสัญลักษณ์จันทร์เสี้ยวมาประกอบบนธงและสัญลักษณ์ของรัฐทำให้สัญลักษณ์นี้เชื่อมโยงกับอำนาจทางการเมืองของจักรวรรดิออตโตมัน ในบริบทนี้ จันทร์เสี้ยวไม่ได้หมายถึงเพียงความเกี่ยวข้องทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นตราประจำชาติของอาณาจักรที่ครอบคลุมหลายประชากร หลายชาติพันธุ์ และหลายศาสนา การยอมรับสัญลักษณ์โดยรัฐอธิบายได้ว่าเป็นวิธีสร้างอำนาจเชิงสัญลักษณ์และความต่อเนื่องของอำนาจในพื้นที่ที่กว้าง (Goodwin, 1971)

3. การกลายเป็นสัญลักษณ์อัตลักษณ์และชาติพันธุ์

ในยุคหลังการล่มสลายของจักรวรรดิออตโตมัน สัญลักษณ์จันทร์เสี้ยวถูกนำไปใช้โดยรัฐชาติมุสลิมใหม่หลายประเทศบนธงชาติและสัญลักษณ์ทางการเมือง ทำให้จันทร์เสี้ยวกลายเป็นสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์มุสลิมร่วมสมัยและการเป็นตัวแทนของชาติพันธุ์บางกลุ่ม ความหมายในบริบทนี้ขยายจากเครื่องหมายทางศาสนาไปสู่การเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นชาติ การรวมตัวของประชาชน และการประกาศสถานะของรัฐที่มีประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิม ตัวอย่างเช่น ประเทศต่าง ๆ ในตะวันออกกลางและแอฟริกาตะวันเหนือใช้รูปจันทร์เสี้ยวและดาวบนธงชาติเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติหรือสัญลักษณ์ของฝ่ายการเมือง (Ibrahim, 2012)

4. ความเชื่อมโยงกับปฏิทินจันทรคติและการจัดการเวลา

หนึ่งในพื้นฐานความหมายของจันทร์เสี้ยวคือการสื่อถึงเวลา วัฏจักรของพระจันทร์เป็นพื้นฐานของปฏิทินจันทรคติที่ใช้อยู่ในอิสลาม การเห็นจันทร์เสี้ยวขึ้นเป็นสัญญาณของการเริ่มหรือสิ้นสุดเดือนทางศาสนา เช่น เดือนรอมฎอนหรือเดือนฮิจเราะห์ ทำให้สัญลักษณ์นี้มีความสัมพันธ์โดยตรงกับการปฏิบัติทางศาสนาและการจัดตารางเวลาทางสังคม การเชื่อมโยงนี้ช่วยให้จันทร์เสี้ยวยืนหยัดในฐานะสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงความศรัทธากับกิจวัตรประจำสังคม (Al Habsi, 2000)

5. ความหลากหลายในการตีความเชิงสัญลักษณ์และการใช้งาน

แม้ว่าจันทร์เสี้ยวจะมีการเชื่อมโยงกับมิติทางศาสนาและรัฐ แต่ความหมายของมันไม่ได้เป็นเอกภาพเสมอไป ในบางบริบทมันถูกตีความเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือเชื้อชาติ ในบางบริบทเป็นเครื่องหมายของการต่อต้านการล่าอาณานิคมหรือการฟื้นฟูอัตลักษณ์ ในทางสื่อและการตลาด สัญลักษณ์จันทร์เสี้ยวยังถูกนำมาใช้ในงานออกแบบ แบรนด์ และเทศกาลทางศาสนา ซึ่งสะท้อนการพาณิชย์และการเผยแพร่วัฒนธรรมร่วมสมัย ความหลากหลายนี้ชี้ให้เห็นว่าจันทร์เสี้ยวเป็นสัญลักษณ์ที่ยืดหยุ่นและสามารถถูกนำไปใช้เพื่อตอบสนองเป้าหมายต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับผู้ใช้และบริบท (The Cloud, ไม่ระบุตีพิมพ์)

6. การตีความใหม่ในยุคร่วมสมัย

ในยุคร่วมสมัย ศิลปิน นักออกแบบ และนักคิดได้ตีความจันทร์เสี้ยวในรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อตั้งคำถามหรือสะท้อนบริบททางสังคม เช่น การใช้สัญลักษณ์นี้ในผลงานศิลปะเชิงวิพากษ์ เพื่อสะท้อนปัญหาเรื่องอัตลักษณ์ เพศ หรือการเมืองสมัยใหม่ การตีความเชิงสร้างสรรค์เช่นนี้ช่วยขยายขอบเขตความหมายของจันทร์เสี้ยวให้กว้างขึ้น และทำให้มันยังคงเกี่ยวข้องกับการถกเถียงทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน

7. กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม

เป็นสิ่งที่ได้รับแรงบันดาลใจจากสัญลักษณ์จันทร์เสี้ยว เริ่มด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์และการแปรความหมายของสัญลักษณ์ ตั้งแต่รากก่อนอิสลาม การรับใช้โดยออตโตมัน จนถึงการเป็นเครื่องหมายอัตลักษณ์สมัยใหม่ ศิลปินรวบรวมภาพอ้างอิง เช่น ยอดมินาเร็ต ธงชาติ และงานศิลป์ร่วมสมัย เพื่อกำหนดบริบทเชิงสัญลักษณ์ที่ต้องการสื่อ (ศาสนา ชาติ เวลา หรือการเมือง) ต่อมาเป็นขั้นตอนการร่างแนวคิดและคอมโพซิชัน โดยเลือกตำแหน่งจันทร์เสี้ยวเป็นจุดโฟกัสหรือองค์ประกอบรอง ขึ้นอยู่กับเจตนาเชิงสื่อสาร ใช้สัดส่วน การทับซ้อน และการทำซ้ำของรูปโค้งเพื่อสื่อวัฏจักรและการเคลื่อนไหวของเวลา การเลือกวัสดุและสีมีบทบาทสำคัญอย่างมาก สีทองหรือเงินสื่อถึงอำนาจและความขลัง ขณะที่โทนมืด/จางเน้นความคิดเชิงวิพากษ์หรือความเปราะบาง ทางเทคนิคมักเริ่มจากสเก็ตช์หลายเวอร์ชัน ทดลองการจัดวางจันทร์เสี้ยวร่วมกับดาว ลวดลายเรขาคณิต หรือตัวอักษร เพื่อสร้างชั้นความหมาย การลงสีใช้การซ้อนชั้น (layering) และเท็กซ์เจอร์เพื่อให้เกิดมิติของแสงเงาและความลึก บางชิ้นงานผสมสื่อ (mixed media) ใส่วัสดุจริง เช่น ผ้า ธงเก่า หรือทองคำเปลว เพื่อเชื่อมโยงประวัติศาสตร์และสังคม

ตัวอย่างสัญลักษณ์ที่ปรากฏในศาสนสถานอิสลามในบริบทประเทศไทย

ภาพที่ 4 : โดมของมัสยิดยามิอุ้ลอิสลาม (รามคำแหง)
ที่มา : https://www.facebook.com/Masjid.Jamiulislam53/photos/d41d8cd9/1812326875519037/
(สืบค้นข้อมูลเมื่อวันจันทร์ ที่ 13 เมษายน พ.ศ.2569)

บรรยายภาพ

โดมของมัสยิดยามิอุ้ลอิสลาม (รามคำแหง) ลักษณะมีจันทร์เสี้ยวเล็ก ๆ อยู่ด้านบนโดม ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนและแสดงถึงอัตลักษณ์ทางศาสนาและบทบาทเชิงสัญลักษณ์ขององค์ประกอบของศาสนสถานที่อยู่ในชุมชนมุสลิมในประเทศไทย

การเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านการสะท้อนผลการสร้างสรรค์จากจิตรกรรม

การนำโดมมัสยิดยามิอุ้ลอิสลาม (รามคำแหง) ที่ประดับจันทร์เสี้ยวเล็กบนยอดโดมนั้น ทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์เชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ในบริบทชุมชนมุสลิมไทยในกรุงเทพมหานคร เมื่อนำมาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์จิตรกรรม ผู้สร้างงานเริ่มจากการวิจัยบริบทท้องถิ่น ศึกษาความหมายของโดมและจันทร์เสี้ยวในพิธีกรรม ชุมชน และประวัติศาสตร์การตั้งมัสยิด จากนั้นสังเคราะห์องค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์โดยยกให้โดมเป็นจุดโฟกัส ใช้สัดส่วน ลายเรขาคณิต และพาเลตสีที่สะท้อนทั้งความศักดิ์สิทธิ์ (ทองตัดด้วยเขียว) และความเป็นชุมชน (โทนอุ่น วัสดุท้องถิ่น) ทางเทคนิคทดลองการซ้อนชั้นสี การผสมสี เช่น สีอะครีลิกผสมผงปูนเพื่อสร้างเท็กซ์เจอร์ที่สื่อถึงสถาปัตยกรรมจริง การแทรกองค์ประกอบท้องถิ่น ช่วยเชื่อมประวัติศาสตร์กับชีวิตประจำวัน ผลงานสุดท้ายมุ่งเปิดพื้นที่ให้ผู้ชมตีความหลายชั้น ระหว่างความศรัทธา อัตลักษณ์ และบริบทสังคมมุสลิมไทยร่วมสมัย (มุสลิม กทม, 2022)

ภาพที่ 5 : มิมบัรภายในมัสยิดยามิอุ้ลอิสลาม (รามคำแหง)
ที่มา : https://www.facebook.com/photo.php?fbid
(สืบค้นข้อมูลเมื่อวันจันทร์ ที่ 13 เมษายน พ.ศ.2569)

บรรยายภาพ

มิมบัรภายในมัสยิดยามิอุ้ลอิสลาม (รามคำแหง) ลักษณะมีจันทร์เสี้ยวเล็ก ๆ อยู่บนจั่วด้านบน มีบันไดสองฝั่ง ลักษณะคล้ายกับศาล ผู้ที่ขึ้นไปตักเตือนหรือทำการ Khutbah จะยืนอยู่ใต้จั่วด้านบน ซึ่งมีลักษณะสูงกว่าผู้ฟังด้านล่าง แสดงถึงการมีอำนาจในการเป็นผู้ชี้แนะและผู้ที่ตักเตือนผู้คนในชุมชน

การเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านการสะท้อนผลการสร้างสรรค์จากจิตรกรรม

มิมบัรมัสยิดยามิอุ้ลอิสลาม (รามคำแหง) ที่มีจั่วด้านบนและมีบันไดสองข้าง สะท้อนสถานะเชิงสัญลักษณ์ของการชี้นำทางศีลธรรมเมื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นจิตรกรรม ผู้สร้างงานเริ่มจากสำรวจบริบทท้องถิ่น ศึกษาการใช้มิมบัรในพิธี khutbah ความหมายของการยืนสูงเหนือผู้ฟัง และสัญลักษณ์จันทร์เสี้ยวบนยอด จากนั้นสังเคราะห์องค์ประกอบให้มิมบัรเป็นแกนกลางของคอมโพสิชัน ใช้เส้นแนวดิ่งของบันไดเน้นถึงผู้พูด ในขณะที่การจัดแสงเงาช่วยสร้างอำนาจเชิงภาพและยังมีการติดโคมไฟโบราณบริเวณเหนือผู้พูด และจะเปิดไฟขณะมีการแสดงการปาฐกถา แสดงถึงการให้เกียรติและมีรัศมีออกมาจากตัวผู้ทำการปาฐกถา มิมบัรใช้วัสดุเป็นไม้สีเนื้ออมทองคำเปลวเพื่อใช้สื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์ และใช้บางบทหรือบางโองการของคัมภีร์อัลกุรอานในการตกแต่งโดยใช้อักษรวิจิตรศิลป์อย่างอ่อนช้อย ตกแต่งโดยช่างผู้ชำนาญการและมากประสบการณ์ สิ่งต่างๆเหล่านี้เชื่อมโยงประวัติศาสตร์วัสดุกับตัวตนชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสาธารณะของผู้นำศาสนาในบริบทสังคมไทยร่วมสมัยผ่านการตีความเชิงสัญลักษณ์ (มุสลิม กทม, 2022)

ภาพที่ 6 : ยอดมินาเร็ต/ยอดโดมของมัสยิดต้นสน
ที่มา : https://www.dailynews.co.th/news/3609420/
(สืบค้นข้อมูลเมื่อวันจันทร์ ที่ 13 เมษายน พ.ศ.2569)

บรรยายภาพ

ยอดมินาเร็ต/ยอดโดมของมัสยิดต้นสน มีลักษณะเป็นจันทร์เสี้ยว มัสยิดต้นสนเป็นศาสนสถานของชาวมุสลิมนิกายซุนนีที่เก่าแก่ที่สุดในกรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่ฝั่งธนบุรี มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 400 ปี ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สร้างราวปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

การเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านการสะท้อนผลการสร้างสรรค์จากจิตรกรรม

ยอดมินาเร็ตและจันทร์เสี้ยวของมัสยิดต้นสนเป็นสัญลักษณ์ที่ผสมผสานและสะท้อนภาพทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการปฏิบัติศาสนา เมื่อมองในด้านการสร้างสรรค์จิตรกรรม กระบวนการเริ่มจากการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เพื่อทำความเข้าใจบริบทสมัยอยุธยา การอพยพชุมชนมุสลิม และการเปลี่ยนแปลงสถาปัตยกรรมตลอด 400 ปี ถัดมาคือการสังเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์ จันทร์เสี้ยวไม่เพียงสื่อถึงวัฏจักรเวลาและความศรัทธา แต่ยังเป็นตราประจำชุมชนท้องถิ่น มินาเร็ตทำหน้าที่เป็นจุดนำสายตาในภูมิทัศน์เมือง ขณะที่วัสดุและลวดลายสะท้อนชั้นเชิงอำนาจและการยึดโยงทางวัฒนธรรม ในเชิงปฏิบัติ ผู้สร้างงานทดลองพาเลตสีที่เชื่อมทองแดงสนิม สีเอิร์ธโทน และสีน้ำเงินลึก เพื่อสื่อทั้งความเก่าแก่และความศักดิ์สิทธิ์ เทคนิคผสมสื่อ (mixed media) ใช้ผงปูนเก่าเศษไม้จากการบูรณะ และทองคำเปลวเล็กน้อย เพื่อเชื่อมประวัติศาสตร์วัสดุกับพื้นผิวภาพ การจัดองค์ประกอบวางมินาเร็ตเป็นแกนตั้ง ควบคู่กับการซ้อนชั้นของลายเรขาคณิตและอักษรอาหรับแบบประยุกต์ ผลงานนี้จึงมิได้เป็นเพียงภาพประวัติศาสตร์ แต่เป็นเวทีเชิงการตีความร่วมสมัยที่สะท้อนอัตลักษณ์ มิติพิธีกรรม และการดำรงอยู่ของชุมชนมุสลิมในกรุงเทพมหานคร (มุสลิม กทม, 2023)

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์เชิงสัญลักษณ์ และการวิเคราะห์การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรม งานวิจัยสามารถสรุปตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และความหมายเชิงวัฒนธรรมของสัญลักษณ์โดม มิมบัร และจันทร์เสี้ยวในศิลปะอิสลาม

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า โดม มิมบัร และจันทร์เสี้ยวผ่านการพัฒนาเชิงรูปแบบ เทคนิค และความหมายตามบริบทประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ยุคอิสลามยุคต้นจนถึงอับบาซียะห์และออตโตมัน โดยโดมสะท้อนแนวคิดจักรวาลวิทยา ความศักดิ์สิทธิ์ และอำนาจรัฐผ่านรูปทรง โมเสก และการจัดวางเชิงพิธีกรรม มิมบัรพัฒนาเป็นสัญลักษณ์ของการสั่งสอนและเวทีประกาศอำนาจทางศาสนาและการเมือง รูปแบบและการประดับเปลี่ยนไปตามภูมิศาสตร์และสถานะชุมชน ส่วนจันทร์เสี้ยวมีรากฐานมาก่อนอิสลาม ถูกชี้นำเข้าสู่สัญลักษณ์ของอำนาจรัฐโดยออตโตมันและกลายเป็นเครื่องหมายอัตลักษณ์ร่วมสมัย การศึกษายังชี้ว่าการเปลี่ยนเทคนิคก่อสร้างและการตกแต่งสะท้อนพัฒนาการทางเทคโนโลยี วัสดุ และอุดมการณ์ ทำให้สัญลักษณ์เหล่านี้ยืดหยุ่นตามบริบทและสามารถตีความซ้ำได้ในยุคต่าง ๆ

2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของสัญลักษณ์ดังกล่าวในฐานะตัวแทนความทรงจำทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของสังคมมุสลิม

การวิเคราะห์พบว่า โดม มิมบัร และจันทร์เสี้ยวทำหน้าที่เป็นภาชนะของความทรงจำร่วมและเครื่องมือสร้างอัตลักษณ์ทั้งระดับชุมชนและรัฐ โดมทำหน้าที่รวบรวมความหมายเชิงพิธีกรรมและจักรวาลวิทยา กลายเป็นจุดศูนย์กลางทางสัญลักษณ์ของเมืองและอาณาจักร มิมบัรเป็นพื้นที่ที่ยืนยันการสื่อสารศาสนาและการชี้นำสังคม ขณะเดียวกันเป็นเวทีที่รัฐใช้ผลิตความชอบธรรมทางการเมือง จันทร์เสี้ยวจากสัญลักษณ์เชิงวัฏจักรถูกดัดแปลงเป็นตราประจำชาติและสัญลักษณ์ชาตินิยมในยุคหลังอาณาจักรออตโตมัน การจัดวางและการประดับตกแต่งร่วมกับองค์ประกอบอื่น ๆ สร้างชั้นความหมายที่เชื่อมอดีตกับปัจจุบัน ผลวิจัยชี้ว่าสัญลักษณ์เหล่านี้ทำหน้าที่ทั้งในการอนุรักษ์ความทรงจำอ้างอิงประวัติศาสตร์ และผลิตความต่อเนื่องของอัตลักษณ์ในบริบทที่เปลี่ยนแปลง

3. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมที่นำสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ของศิลปะอิสลามมาตีความใหม่ในบริบทศิลปะร่วมสมัย

ผลการวิจัยชี้แนะแนวทางการสร้างสรรค์ที่ยึดหลักการศึกษาทางประวัติศาสตร์และสังเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์เพื่อออกแบบคอมโพสิชันร่วมสมัย โดยเน้นให้สัญลักษณ์ โดม มิมบัร จันทร์เสี้ยว ทำหน้าที่เป็น focal point ที่สื่อความหมายเชิงจักรวาลวิทยา พิธีกรรม และการเมือง การปฏิบัติงานรวมการเลือกพาเลตสี วัสดุ ทอง ฟอยล์ ผสมสื่อ เทคนิคการซ้อนชั้นสีและเท็กซ์เจอร์ การนำลวดลายเรขาคณิตและอักษรอาหรับมาสร้างชั้นความหมาย ทำให้สัญลักษณ์ประวัติศาสตร์สามารถสื่อสารใหม่ในบริบทสมัยใหม่ได้อย่างลึกซึ้ง

4. **เพื่อเสนอแนวทางการใช้การสร้างสรรค์ทางศิลปะเป็นเครื่องมือในการศึกษาศิลปะอิสลามเชิงประวัติศาสตร์**

ผลการวิจัยเสนอกรอบปฏิบัติการที่ผสมผสานงานวิชาการและการปฏิบัติสร้างสรรค์เป็นวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติ (practice-led research) โดยเริ่มจากการรวบรวมและวิเคราะห์แหล่งประวัติศาสตร์และตัวอย่างสถาปัตยกรรม ต่อด้วยการสังเคราะห์ความหมายเชิงสัญลักษณ์เพื่อนำไปออกแบบคอนเซ็ปต์ศิลปะ กรอบนี้ทำให้การสร้างงานศิลปะเป็นทั้งวิธีการทดสอบสมมติฐานทางประวัติศาสตร์และช่องทางสื่อความหมายที่เข้าถึงสาธารณะ ผลวิจัยเน้นว่าการสร้างสรรค์ศิลปะช่วยเปิดมิติการตีความใหม่ เพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชน และเป็นสะพานเชื่อมระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีกับประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่จับต้องได้

สรุปได้ว่า สัญลักษณ์โดม มิมบัร และจันทร์เสี้ยวมีพัฒนาการความหมายที่สัมพันธ์แนบแน่นกับบริบททางประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรม และการเมืองของโลกมุสลิม โดยแต่ละสัญลักษณ์มีบทบาทเฉพาะตัว โดมสื่อถึงจักรวาลและความศักดิ์สิทธิ์ มิมบัรสื่อถึงบทบาทการสั่งสอนและอำนาจทางศาสนาและการเมือง และจันทร์เสี้ยวพัฒนาเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองและอัตลักษณ์ในบริบทสมัยใหม่

การนำสัญลักษณ์เหล่านี้เข้าสู่กระบวนการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมร่วมสมัยเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการตีความและถ่ายทอดความหมายเชิงประวัติศาสตร์และจิตวิญญาณ ศิลปินสามารถใช้รูปทรงนามธรรม และเทคนิคศิลป์เพื่อสร้างภาษาทางทัศนศิลป์ที่เชื่อมอดีตกับปัจจุบันงานจิตรกรรมที่เกิดจากกระบวนการวิจัยเชิงสร้างสรรค์มีสถานะทั้งเป็นผลงานศิลปะและเป็นสื่อการเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งช่วยส่งต่อความรู้และเปิดพื้นที่สนทนาเกี่ยวกับอัตลักษณ์และความหมายของศิลปะอิสลามในมิติร่วมสมัย

อย่างไรก็ตาม การตีความเชิงนามธรรมในจิตรกรรมมีข้อจำกัดทั้งในด้านการรับรู้ของผู้ชมและความละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องมีการจัดบริบทการนำเสนอและคำอธิบายประกอบที่เพียงพอ รวมถึงการศึกษาการรับรู้ของผู้ชมเพื่อประเมินผลทางการสื่อสารของผลงาน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยสามารถอภิปรายในบริบทต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงและการตีความใหม่ของสัญลักษณ์

ผลการวิจัยยืนยันว่าความหมายของสัญลักษณ์ในศิลปะอิสลามไม่มีความคงตัวตายตัว แต่มีลักษณะเป็นไดนามิกที่เปลี่ยนแปลงตามบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของแต่ละยุค โดยโดม มิมบัร และจันทร์เสี้ยวต่างก็สะท้อนบทบาทและอำนาจที่แตกต่างกันในประวัติศาสตร์ ตัวอย่างเช่น โดมสื่อถึงจักรวาลและความศักดิ์สิทธิ์ตั้งแต่ยุคแรก ในขณะที่จันทร์เสี้ยวพัฒนาเป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองที่มีความเด่นชัดในยุคออตโตมัน

การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานร่วมกันระหว่างศาสนาและการเมืองในโลกมุสลิม ซึ่งทำให้สัญลักษณ์ทางศิลปะสามารถถูกนำไปใช้ในบริบทที่หลากหลายตั้งแต่พิธีกรรมจนถึงการประกาศนโยบายและอุดมการณ์

จากการตีความเชิงสัญลักษณ์ ผู้วิจัยเห็นแนวทางที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ได้หลากหลายมิติ โดยเน้นการอ่านความหมายเชิงบริบทและการปรับใช้เชิงสัญลักษณ์เพื่อสื่อสารร่วมสมัย ประการแรกคือการใช้สัญลักษณ์เชิงพ้นประวัติศาสตร์ (recontextualization) เช่น นำโดมหรือมิมบัรมาปรับสเกลหรือแยกองค์ประกอบเพื่อนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธาและรัฐในมุมมองใหม่ ประการที่สองคือการผสมวัสดุและเทคนิค (material hybridity) เพื่อสร้างความตึงเครียดระหว่างความศักดิ์สิทธิ์กับชีวิตประจำวัน เช่น ผสมทองคำเปลวกับวัสดุรีไซเคิลเพื่อสะท้อนอำนาจที่ถูกท้าทาย ประการที่สามคือการทำให้สัญลักษณ์เป็นพื้นที่โต้ตอบ (interactive narratives) โดยใส่องค์ประกอบเชิงตัวอักษรหรือภาพเคลื่อนไหวที่เปิดโอกาสให้ผู้ชมตีความและมีส่วนร่วม ประการที่สี่คือการใช้สัญลักษณ์เป็นตัวตั้งประเด็นวิพากษ์ (critical appropriation) เพื่อตั้งคำถามเรื่องอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และอำนาจผ่านการบิดรูปแบบหรือลดทอนคุณค่าดั้งเดิม สุดท้าย ผู้วิจัยแนะนำกระบวนการทดลองเชิงระดมความเห็น (collaborative workshops) ระหว่างศิลปิน นักประวัติศาสตร์ และชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ผลงานมีความหมายเชิงสังคมและเพิ่มมิติการรับรู้ทางวัฒนธรรม ผลลัพธ์คือผลงานที่เชื่อมอดีตกับปัจจุบัน ทั้งสร้างบทสนทนาและกระตุ้นการตีความใหม่ในบริบทร่วมสมัย

2. ความเป็นไปได้และข้อจำกัดของการถอดรหัสสัญลักษณ์ในจิตรกรรมร่วมสมัย

การนำสัญลักษณ์ทางประวัติศาสตร์มาถอดเป็นรูปทรงนามธรรมในผลงานจิตรกรรมเปิดโอกาสให้เกิดการตีความใหม่และการสื่อสารข้ามยุคสมัย ผลงานจิตรกรรมสามารถทำหน้าที่เป็นพื้นที่สนทนา (dialogue space) ระหว่างอดีตและปัจจุบัน ช่วยผสมผสานมิติทางความงามกับมิติทางความหมายเชิงประวัติศาสตร์

อย่างไรก็ตาม การตีความเชิงนามธรรมมีข้อจำกัดในเรื่องการรับรู้ของผู้ชม ความสามารถในการรับรู้ความหมายขึ้นอยู่กับความรู้พื้นฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของผู้ชม รวมถึงปัจจัยการนำเสนอ เช่น คำอธิบายประกอบ นิทรรศการ หรือบริบทการจัดแสดงที่ช่วยชี้นำการอ่านของผู้ชม หากขาดบริบทช่วยเหลือ ผลงานอาจถูกตีความในรูปแบบหลากหลายหรือผิดเพี้ยนจากความหมายที่ศิลปินตั้งใจสื่อ

3. การสอดคล้องทางทฤษฎีกับวรรณกรรมอ้างอิง

ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีที่มองศิลปะอิสลามเป็นระบบสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงโลกทางกายภาพกับโลกทางจิตวิญญาณ เช่น ความเห็นของ Burckhardt (1976) ที่ย้ำถึงบทบาทของสัญลักษณ์ในการสื่อสารความหมายเชิงศาสนาและจักรวาลวิทยา นอกจากนี้ การอธิบายบทบาททางการเมืองของจันทร์เสี้ยวและมิมบัรยังสอดคล้องกับงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและรัฐ (Waines, Schimmel)

การใช้จิตรกรรมร่วมสมัยเป็นเครื่องมือในการตีความสัญลักษณ์สามารถเชื่อมโยงกับ

แนวคิดการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ (practice-based research) ที่ถือว่ากระบวนการสร้างสรรค์เป็นการผลิตความรู้ (knowledge production) ซึ่งผลงานศิลปะมีสถานะทั้งเป็นผลลัพธ์ทางสุนทรียะและเป็นเอกสารทางวิชาการที่สามารถนำมาวิเคราะห์และอภิปรายได้

4. การทำงานของศิลปินในฐานะนักวิจัยและผู้ปฏิบัติ

กระบวนการสร้างสรรค์จิตรกรรมทำให้ศิลปินต้องทำหน้าที่เป็นนักวิจัยด้วยการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ และการตีความเชิงสัญลักษณ์ก่อนลงมือสร้างผลงาน การศึกษารากฐานทางประวัติศาสตร์ช่วยให้การเลือกใช้รูปทรง และองค์ประกอบสอดคล้องกับความหมายที่ต้องการสื่อ กระบวนการนี้ยังเป็นรูปแบบการเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ (historical inquiry) ที่ผสมผสานการปฏิบัติจริงกับการสืบค้นเชิงทฤษฎี ผลงานที่เกิดขึ้นจึงเป็นทั้งพื้นที่ทดลองทางสุนทรียศาสตร์และบันทึกเชิงวิชาการที่สะท้อนการตีความด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ดังนั้นการตีความสัญลักษณ์ทางศิลปะอิสลามในรูปแบบร่วมสมัยช่วยเปิดพื้นที่การพูดคุยเรื่องอัตลักษณ์ ความเชื่อ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในโลกมุสลิม ผลงานจิตรกรรมที่ผสมผสานสัญลักษณ์เก่าและรูปแบบใหม่สามารถกระตุ้นการตั้งคำถามเกี่ยวกับความหมายที่สืบทอดมา และกระตุ้นการอภิปรายเกี่ยวกับบทบาทของศิลปะในการรักษาและปรับปรุงอัตลักษณ์ร่วมสมัย ในทางกลับกัน การนำสัญลักษณ์มาปรับใช้อาจถูกวิพากษ์วิจารณ์จากผู้ที่ยึดมั่นในความหมายแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะเมื่อผลงานเปลี่ยนรูปโฉมหรือขยายความหมายไปในทิศทางที่สอดคล้องกับแนวคิดร่วมสมัยหรือการเมืองสมัยใหม่ ดังนั้น ศิลปินและนักวิชาการควรตระหนักถึงความอ่อนโยนทางวัฒนธรรมและความรับผิดชอบในการตีความ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. การวิจัยในอนาคตควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังบริบทภูมิศาสตร์ที่หลากหลายเพื่อดูความแตกต่างในการตีความสัญลักษณ์ เช่น การเปรียบเทียบการใช้โดม มิมบัร และจันทร์เสี้ยวในบริบทเอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และแอฟริกาเหนือ

2. ควรขยายการศึกษาไปยังสัญลักษณ์อื่นในศิลปะอิสลาม เช่น ลายเรขาคณิต ลายพรรณพฤกษา และอักษรอาหรับ เพื่อให้เห็นภาพรวมของระบบสัญลักษณ์อย่างครบถ้วน

3. ควรนำการวิจัยเชิงคุณภาพเชื่อมกับการสำรวจผู้ชม (audience reception studies) เพื่อวิเคราะห์การรับรู้อันหลากหลายของผู้ชมที่มาจากพื้นเพทางวัฒนธรรมและการศึกษาแตกต่างกัน ซึ่งจะช่วยประเมินประสิทธิผลของการสื่อสารความหมายผ่านงานจิตรกรรมร่วมสมัย

4. ควรส่งเสริมการจัดแสดงผลงานในพื้นที่สาธารณะหรือพิพิธภัณฑ์ เพื่อสร้างความเข้าใจข้ามวัฒนธรรมผ่านศิลปะ

5. ควรนำแนวคิดการสร้างสรรค์เชิงวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนด้านศิลปกรรมและอิสลามศึกษา เพื่อบูรณาการทฤษฎีกับการปฏิบัติ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

คณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร. (2022, กรกฎาคม). นิตยสารมุสลิมกรุงเทพมหานคร (ฉบับที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร.

คณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร. (2023, พฤษภาคม). นิตยสารมุสลิมกรุงเทพมหานคร (ฉบับที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำกรุงเทพมหานคร.

ธารินี ธาดาดุสิตา. (2547/2004). กระบวนการสื่อสารผ่านคุตบะฮ์วันศุกร์ของชาวไทยมุสลิม (วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต). คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ฮูดียา บินหมัดหนี. (2561). โทรทัศน์มุสลิม: สี่ช่องดาวเทียมแห่งประเทศไทย. วารสารรูสมิแล, 39(2).

The Cloud. (n.d.). ดาวกับจันทร์เสี้ยว : จากโลโก้ยุคเมโสโปเตเมีย ถึงสัญลักษณ์ศาสนาอิสลาม.

ภาษาอังกฤษ

Blair, S., & Bloom, J. (2003). The art and architecture of Islam 1250–1800. Yale University Press.

Bloom, J. (2017). Architecture of the Islamic world: Its history and social meaning. Thames & Hudson.

Burckhardt, T. (1976). Art of Islam: Language and meaning. World of Islam Festival Publishing.

Creswell, J. W. (2013). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches (3rd ed.). Sage.

D'Alleva, A. (2012). Methods and theories of art history. Laurence King.

Grabar, O. (1987). The formation of Islamic art. Yale University Press.

----------. (1992). The mediation of ornament. Princeton University Press.

Hillenbrand, R. (1994). Islamic architecture: Form, function and meaning. Edinburgh University Press.

Nasr, S. H. (1987). Islamic art and spirituality. State University of New York Press.

Necipoğlu, G. (2005). The Topkapi scroll: Geometry and ornament in Islamic architecture. Getty Center.

Ruggles, D. F. (2011). The Stratigraphy of Forgetting: The Great Mosque of Cordoba and Its Contested Legacy. In H. Silverman (Ed.), Contested Cultural Heritage (pp. 51–67). Springer.

Schimmel, A. (1992). Aesthetic dimensions of Islamic culture. University of North Carolina Press.

Sullivan, G. (2010). Art practice as research: Inquiry in visual arts (2nd ed.). Sage.

Turner, B. S. (2011). Religion and modern society. Cambridge University Press.

Waines, D. (2003). An introduction to Islam. Cambridge University Press.

Zelinsky-Cartledge, M. (2004). Rituals and symbols in Islam. Routledge.